

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษากระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม 3) เพื่อศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มเป้าหมายที่เลือกแบบเจาะจงจากผู้มีคุณลักษณะผู้มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ตั้งแต่เดือนกันยายน 2556 ถึง เดือนสิงหาคม 2557

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน โดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัย จำนวน 60 คน เป็นชาย 31 คน หญิง 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2556 ถึง เดือนตุลาคม 2556 พบว่า ชาวบ้านหนองสนมในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ค้ำจุนของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวยากจน ความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของ และอาหารกันน้อยลง มีความคิดแตกแยก ขาดความรักความสามัคคี จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้านหนองสนม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตในชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางขับเคลื่อนงานวิจัย ได้จำนวน 9 ข้อ ได้แก่ 1) เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มที่ 2) อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ 3) คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น 4) พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น 5) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น 6) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน 7) รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน 8) ขอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน 9) ต้องการถ่ายทอด ความรู้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ และได้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน

2. การพัฒนากระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหนองสนม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2556 ถึง เดือนมิถุนายน 2557 พบว่า จากการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม ของกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ภายหลังจากการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และภายหลังการจัดกิจกรรมครบทั้ง 6 กิจกรรม กลุ่มเป้าหมายร้อยละ 96 รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ร้อยละ 90 ของกลุ่มเป้าหมาย มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้ง 4 กิจกรรม ทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์แก่ชุมชน ได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนมในระดับมากที่สุด

3. การประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 50 คน เป็นชาย 27 คน หญิง 23 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามการจัดเวทีชาวบ้าน ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 ถึง เดือนสิงหาคม 2557 พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม พบว่า สามารถ

ทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกรับผิดชอบ ต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นจากการจัดเวทีชาวบ้านมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 45 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้ง 4 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ดีมาก ทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมหันหน้าเข้าหากัน เอื้ออาทร แบ่งปันกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเข้าใจกันและกันมากขึ้น มีความสามัคคี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกฎระเบียบข้อตกลงของชุมชนมากขึ้น ครอบครัวทำ กิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีความอบอุ่นมากขึ้น ชุมชนบ้านหนองสนมเป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะ จิตพุทธอาสาพัฒนาซึ่งจะช่วยให้ชุมชนบ้านหนองสนมได้รับการพัฒนาทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

1. การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชน บ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ชาวบ้านหนองสนม ในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่ดีงามของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวขาด ความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อ เพื่อแบ่งปันสิ่งของและอาหารกันน้อยลง มีความคิดแตกแยก ขาดความรักความสามัคคี จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้านหนองสนม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตชุมชน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559 ที่พบว่า สังคมไทย เผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแส โลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัว ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการ รวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน ขณะเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและ พวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม ต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ใน ระดับต่ำ

(คณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 40) และจากการที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บ้านหนองสนม เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางขับเคลื่อนงานวิจัย จำนวน 9 ข้อ สอดคล้องกับหลัก พุทธธรรม สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรม ที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ ในยามที่ระลึกถึงกัน (พระพรหมคุณาภรณ์. 2553 : 200-201) ซึ่งได้แก่ 1) เมตตากายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัจมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์เวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอด 2) เมตตาโมกรรม หมายถึง การคิดดี การมองเห็นในแง่ดีมีความหวังดี และปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกันคิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยายามไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้อภัยและให้อภัยต่อกันและกัน 3) เมตตาวจกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ 4) สาธารณ โภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกันไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารอดเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกันเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน อยู่เสมอ 5) สีสสามัญญา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง และ 6) ทิฐีสามัญญา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิด ในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์ แก่ท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ตามอัธยาศัยและสิ่งทีตนเองมีอยู่

2. การพัฒนากระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม และชุมชนยอมรับว่าสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ ได้แก่ กิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม ทำให้คนในชุมชน

รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์ แก่ชุมชนได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนมในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ (2551 : 107) ที่ได้ศึกษาความหมายของของจิตอาสาและการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ พบว่า กระบวนการสร้างจิตอาสา มี 4 ประเด็น คือ 1) ปลุกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา 2) การเตรียมความพร้อม ทั้งด้านร่างกายจิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร 3) การสร้างความเชื่อมั่นในตน และ 4) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสพการณ์ต่อการพัฒนาจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ วลัยรัศมี บุญญา (2553 : 143) เรื่อง กระบวนการสร้างจิตอาสาคณะกรรมการชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ไทร อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า กระบวนการสร้างจิตอาสาเป็นการทำความเข้าใจโดยการสื่อสาร การอธิบาย บอกเล่าประชาสัมพันธ์ การปลุกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสา ประกอบด้วยการสร้างจิตสำนึกเรื่องการทำงานเพื่อส่วนร่วมให้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม โดยยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิต การให้รางวัล ยกย่อง เชิดชูเกียรติให้เป็นแบบอย่างของสังคม และให้โอกาสบุคคลที่มีจิตอาสาทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม ตลอดจนสร้างระบบกลไกที่เน้นเรื่องการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยท้องถิ่น/เทศบาลเป็นแบบอย่าง ไม่ใช่เงินเป็นตัวนำในการดำเนินกิจกรรม

3. การประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรม สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม พบว่า สามารถทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ กรรณิกา มาโน (2554 : 46-57) ที่ได้ศึกษาความหมายจิตอาสาและความหมายในชีวิตของผู้ที่

ทำกิจกรรมจิตอาสา พบว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำกิจกรรมจิตอาสา ก่อให้เกิดความสุขเมื่อได้เป็นผู้ให้โดยไม่หวังผล ซึ่งการทำกิจกรรมจิตอาสานั้นก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขจากการให้ความอิมใจจากรอยยิ้มที่ได้รับ ซึ่งรอยยิ้มหรือความสุขใจที่ได้รับนั้น สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่ทำลงไปมีคุณค่า และส่งผลให้รู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีคุณค่า เกิดการเข้าใจผู้อื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งผู้ที่ทำงานร่วมกัน ในกิจกรรมต่างๆ และผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันตามความเป็นจริง และสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิต และเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกัน มองเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันของคนที่อยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ดวงทิพย์ อันประสิทธิ์ (2555 : 161-164) เรื่อง รูปแบบการขัดเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างจิตอาสาในชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบางน้ำหวาน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า องค์ประกอบ/คุณลักษณะของผู้มีจิตอาสา คือ เป็นผู้ที่พร้อมจะเสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งร่างกาย แรงใจ รวมทั้งด้านเวลา และเป็นผู้ที่มีความเมตตา มีความซื่อสัตย์ โดยประพฤติตนเป็นบุคคลตัวอย่างให้กับผู้อื่นด้วยการยึดคุณธรรม จริยธรรม พร้อมกับมีความความขยัน อดทน และเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี เข้ากับผู้อื่น ได้ง่าย เป็นที่ปรึกษาให้ผู้อื่น ได้ถ่ายทอดความความรู้ความสามารถของตนให้กับผู้อื่น และมีภาวะความเป็นผู้นำและมีความกระตือรือร้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการดำเนินงานกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองสนม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ทั้งจากกลุ่มคนในชุมชนที่ต้องตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาภายในชุมชน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ควรมีความต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน ต้องเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง มีความคิดสร้างสรรค์ มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล สาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ต้องให้การสนับสนุนทั้งในด้านบุคลากร วิชาการ และงบประมาณเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 งานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นการศึกษากรณีบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาวิจัย

เชิงพื้นที่ สามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะชุมชนและปัญหาที่ใกล้เคียงกัน โดยการปรับรูปแบบหรือกิจกรรมให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นพื้นที่บ้านหนองสนมในครั้งต่อไปควรต่อยอดกิจกรรมสวนสมุนไพรจิตพุทธอาสาเพื่อชุมชนในด้านของการจัดการสุขภาวะด้านสุขภาพ การใช้สมุนไพรเพื่อรักษาสุขภาพของบุคคลในชุมชน การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการสวนสมุนไพรเพื่อเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน

2.2 การศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY